

ЗООНОЗИ

ЗООНОЗИ

Зоонозите се болести на домашните и на дивите животни кои се пренесуваат на луѓето. Самиот збор зооноза води потекло од грчкиот збор (ζῷον **zoon**) животно и (νόσος **nosos**) болест.

Причинители на зоонозите се разни видови микроорганизми и тоа вируси, бактерии, паразити, габички и други.

Извор на зараза за човекот се домашните и дивите животни, или нивната непосредна средина, доколу е контаминирана со нивни секрети и екскрети, а во одредени случаи и инфицираниот човек, иако ретко, може да биде извор на зараза. Луѓето може да се инфицираат и преку одредени производи (млеко, месо, јајца) или сировини (кожи), особено доколку се со непроверено потекло или се добиени од објекти и оператори со храна кои не се одобрени и под контрола на надлежните органи.

Инсектиише, како преносители, односно вектори, ишто ишака, се јавуваат како причинителите на зоонози болести. Улогата на вектори може да ја имаат крлежите, вошките, болвите, комарците како и други инсекти и артроподи.

На зоонози се најмногу изложени луѓето кои работат со самите животни или работат во производство и преработка на производи кои потекнуваат од животни (месо, кожа, волна). Во оваа група спаѓаат сточарите, ветеринарите, ловците. Домашните животни, поради поголемиот контакт со луѓето, многу почесто се извор на зараза од дивите животни. Доколку не се под постојана здравствена заштита од ветеринарни лекари или доколку не се почитуваат правилата за нивно одгледување и чување, ризикот животните да се јават како извор на зараза на луѓето е значително поголем. Така, на пример, говедата може да се извор на зараза со болеста антракс, бруцелоза, кју треска, лептоспироза и други. Овците се можен извор на зараза со болеста бруцелоза, кју треска и други.

Живината е можен извор на зараза со болеста салмонелоза, орнитоза. Глодарите се извор на зараза за туларемија, а кучињата за ехинококоза и лаишманиоза.

Најчести зоонози

Преземено од World Health Organization. "Zoonoses and the Human-Animal-Ecosystems Interface"

Зооноза	Причинител	Животно кое ја пренесува	Начин на трансмисија
Африканска спиечка болест (африканска трипанозома)	<i>Trypanosoma brucei rhodesiense</i>	Повеќе диви и домашни животни	Преку каснување од цеце мува (<i>Glossina spp.</i>).
Антракс	<i>Bacillus anthracis</i>	Најчесто од хербивори – тревопасни животни како: говеда, овци, кози, коњи.	Контакт со угинати животни од болеста или користење на кожа или други сировини од животни кои се контаминирани (потекнуваат од заболени животни). Ингестија, инхалација на спорите или нивен контакт со кожата.

Бруцелоза	<i>Brucella melitensis</i> и <i>abortus</i>	Крави, овци и кози.	Млеко од заразни животни кое не е претходно термички третирано (пастеризирано или стерилизирано). Производи од такво млеко, најчесто младо сирење.
Лимфоретикулоза (болест на гребене од мачка)	<i>Bartonella henselae</i> , <i>Bartonella quintana</i>	Мачки	Каснување или гребене од инфицирана мачка.
Кројцфелд-Јакобова болест	Приони (посебен вид на протеин настанат со генетска мутација).	Крави	Консумирање на месо - мозок и 'рбетен мозок од говеда.
Тении	<i>Taenia solium</i> , <i>Taenia saginata</i>	Крави и свињи	Консумирање на месо од животни заболени од наведените паразити.
Криптококоза	<i>Cryptococcus neoformans</i>	Птици	Инхалација на фунги.
Ебола вирус	<i>Ebolavirus spp.</i>	Шимпанза, горила, мајмуни, антилопи, лилјаци, ежеви.	Контакт со заболени животни или нивни телесни течности и органи.
Различни видови хеморагични трески	Најчесто вируси	Говеда, крави, овци, зајаци, диви свињи, ежеви.	Најчесто со директен контакт со инфицирано животно.
Ехинококози	<i>Echinococcus spp.</i>	Кучиња, лисици, волци, глодачи.	Консумирање на храна (најчесто зеленчук, салата) која е контаминирана. Директен контакт со кучиња, особено ако тие редовно не се чистат од паразити (дехелминтизација).
Труење со храна	<i>Campylobacter spp.</i> , <i>Escherichia coli</i> , <i>Salmonella spp.</i> , <i>Shigella spp.</i> <i>Trichinella spp</i>		Консумирање на храна од животинско потекло, од непознато или непроверено потекло, или чувана на несоодветен начин при што се контаминирала.
Хистоплазмоза	<i>Histoplasma capsulatum</i>	Птици, лилјаци.	Директен или индиректен контакт. Инхалација на фунги.
Инфлуенца вирус	<i>Influenza A virus</i>	Коњи, свињи, домашни и диви птици, диви водени цицачи (фоки) и други месојади животни.	Директен контакт. Аерогена трансмисија.
Лептоспирози	<i>Leptospira interrogans</i>	Стаорци, глвци, кучиња.	Директен контакт, или индиректен контакт со урина на инфицирано животно.
Беснило	<i>Rabies virus</i>	Кучиња, лилјаци, мајмуни, ракуни, лисици, крави, волци, којоти, мачки, твор, мунгоси.	Преку каснување, со плунка, или преку гребаници од инфицирано животно.
Туларемија	<i>Francisella tularensis</i>	Зајаци (тип А) и глодари (тип Б).	Индиректен контакт со контаминирана средина или храна со екскрети од инфицирано животно.
Туберкулоза	<i>Mycobacterium bovis</i>	Крави, елени, лами, свињи, домашни мачки, диви месојади (лисици, којоти) и сештојади.	Директен или индиректен контакт со спутум, инхалација, урина, фецес, млеко, гној од инфицирано животно. Консумирање на месо и млеко од животни кои не поминале задолжителен ветеринарно-санитарен преглед.
Трихинелоза	<i>Trichinella spiralis</i> , <i>Trichinella britovi</i>	Свињи, диви свињи коњи, мечки.	Консумирање на месо од инфицирани животни.
Токсоплазмоза	<i>Toxoplasma gondii</i>	Мачки, добиток, кокошки.	Директен или индиректен контакт преку фецес од мачки или јадење на недоволно термички обработено месо (најчесто од свињи).

ПОЗАСТАПЕНИ ЗООНОЗИ

Бактериски видови

Лейшосиоза

Станува збор за клинички тешко заболување, проследено со висока температура, силни болки во мускулите на нозете и општа слабост на организмот. Бидејќи е слична на грипот, а се јавува најчесто во летниот период, уште се нарекува и „летен грип“. Човекот може да се инфицира од контаминирана средина одејќи бос или бањајќи се на места каде што потенцијално може да има стаорци и доколку дојде во контакт со урина или измет на заболени стаорци.

Бруцелоза

Бруцелозата примарно е болест предизвикана од различни видови бруцели и тоа *Brucella melitensis*, *Brucella abortus*, *Brucella suis* и *Brucella canis*.

B. melitensis е паразит кој се среќава кај козите, овците, *B. abortus* кај говедата, *B. suis* кај свињите и *B. Canis* кај кучињата. Кај луѓето болеста најчесто ја предизвикува *B. melitensis*. Можно е некои видови на бруцели да мигрираат од своите природни домаќини на други животни. Така, на пример, *B. melitensis* може да премине на говедата, а *B. Abortus* да се најде кај овците.

Болеста има професионален карактер и најчесто се јавува кај луѓе кои имаат контакт со добиток или нивни продукти. Алиментарниот пат на заразување се остварува со консумирање на термички необработено млеко и млечни производи кои се подготвуваат од непастеризирано или неварено млеко. Инкубацијата варира и во просек трае од 5 до 21 ден, но постои можност да се јави период на латентна инфекција од 6 до 9 месеци.

Болеста се манифестира со многубројна симптоматологија од општ карактер. Најчесто се одвива како акутно заболување со покачена температура, треска, обилно потење, болки во зглобовите, зголемени лимфни јазли, често зголемен црн дроб и слезена. Болеста понекогаш може да рецидивира и да поприми хроничен тек. Хроничната бруцелоза има слични симптоми, со тоа што процесот обично е локализиран. Најчесто е зафатен рбетниот столб и големите зглобови, поради што болниот има отежнато движење и зазема неприродна положба.

Кај животните болеста најчесто се манифестира со абортуси. Вакцинацијата на животните има добар ефект и е превентивно средство за искоренување на болеста кај животните. Готвење на храната, пастеризација на млекото и термичка обработка на млекото од кое се приготвуваат млечни производи се од есенцијално значење во превенцијата на оваа болест.

Туларемија

Причинител на заболувањето е бактеријата *Francisella tularensis*. Резервоар и извор на зараза се стаорци, зајаци, хрчаци, верверици, но и други диви и домашни животни. Контактниот пат на заразување се остварува при непосреден допир со животни, како што се дерење месо, сечење на месото, фаќање и слично, а индиректно преку предмети контаминирани со фецес и урина од глодари, контаминирана храна и вода од инфицирани животни, вдишување на прав од контаминирано сено и слама. Трансмисионото заразување се остварува со каснување од крлеж, а поретко од некој друг инсект.

Симптомите, во просек, се јавуваат во рок од 3 до 7 дена. Болеста започнува нагло со појава на истоштеност, треска, висока температура, главоболка, болки во целото тело, зацрвенето лице, коњуктивит, зацрвенето грло. Овие симптоми се јавуваат кај сите форми на болеста. Останатите симптоми се во зависност од формата на болеста.

Жлездена форма - најчесто се зафатени подвиличните и вратните лимфни јазли кои отекуваат, но нема кожни лезии.

Улцero - жлездена форма - се карактеризира со појава на воспаление на кожата или слузокожата во вид на меурче кое пука и се отвора рана која тешко зараснува, со оток на регионалните лимфни јазли.

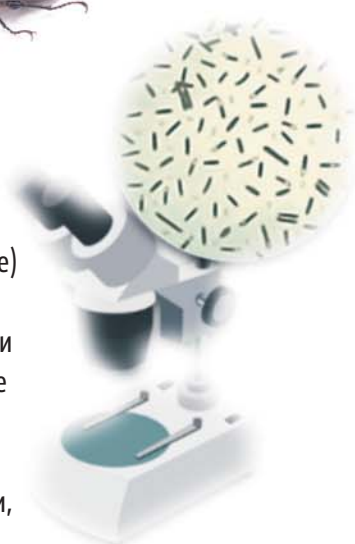
Туларемија на окошo - се јавува воспаление на слузницата на окото (црвенило и солзење) и групи на ситни меурчиња, како и оток на регионалните лимфни јазли.

Анѓинозна форма - се манифестира во вид на воспаление на усната слузница, грлото или крајниците кои можат да некротизираат и да остават длабоки дефекти, како и отекување на вратните лимфни јазли.

Белодробна форма - примарно белодробно заболување кое настанува со вдишување на причинителот (при лабораториска работа, работа со сено или слама во штали, амбари, на поле). Се манифестира како бронхитис или бронхопневмонија.

Цревна форма - се карактеризира со симптоми од страна на цревниот тракт - појава на болки во stomакот, повраќање, проливи.

Тифоидна или генерализирана форма - висока температура, тешка општа интоксикација со тифозна состојба, оток на слезенката и исипи по кожата.

Во превенцијата и сузбивањето на туларемијата значајно е познавањето и евидентирањето на природните огништа, редовна дезинфекција и дезинсекција, како и користење на заштитни гумени ракавици за избегнување на контактен пат на пренесување.

ПАРАЗИТСКИ ВИДОВИ

Трихинелозата претставува паразитско заболување чијшто предизвикувач е *Trichinella spiralis* од групата нематоди. Како причинители може да се јават и други видови на *Trichinella*.

Тоа е болест која се јавува како резултат на внесување на недоволно термички обработено свинско месо (месото може да биде и од диви свињи, мечки или коњи).

Свињите можат да се инфицираат преку несоодветна исхрана, како и поради контакт со мртви глувци и други мрши. Клинички, болеста кај луѓето се манифестира со зголемена температура, треска, изразени болки во мускулите, оток на лицето, едем на очите. Најдобар начин за спречување на оваа болест е избегнување на консумирање на месо од непроверени извори, како и добра термичка обработка на месото.

Ехинококоза, исто така наречена **хигашично заболување**, **хигашииоза** или **ехинококно заболување**, е паразитско заболување од тенија од видот на *Ехинокока*.

Луѓето заболуваат од два типа на ехинокока - цистична ехинококоза и алвеоларна ехинококоза. Има две поретки форми на полицистична ехинококоза и уницистична ехинококоза. Заболувањето често започнува без симптоми и тоа може да трае една година. Симптомите и знаците коишто се појавуваат зависат од местото и големината на цистите. Алвеоларното заболување обично започнува во црниот дроб, но може да се рашири на други делови од телото како, на пример, во белите дробови или во мозокот. Кога е зафатен црниот дроб, лицето може да има абдоменална болка, губење на телесната тежина и да има да пожолтување. Белодробното заболување може да предизвика болка во градите, отежнато дишење и кашлица.

Заболувањето се шири со изедена храна или вода што содржи јајца од паразитот или преку близок контакт со заразено животно. Јајцата се ослободуваат во изметот кај животни што јадат месо и коишто се заразени од паразитот (најчесто фрлени внатрешни органи од заклани животни).

Во животни коишто често се заразуваат спаѓаат: кучиња, лисици или волци.

За тие животни да се заразат, треба да ги изедат органите од животното што ги содржеле цистите како, на пример, овци или глодари.

Видот на заболувањето што се јавува кај луѓето зависи од типот на ехинококата што ја предизвикува инфекцијата. Дијагнозата се воспоставува со ултразвук, иако, исто така може да се употреби и компјутерската томографија (КТ) или снимање со магнетна резонанца (МРИ). Може да се употребат и крвни тестови со кои се бараат антитела против паразитот, како и биопсија. Понекогаш, овој тип на заболување само се набљудува. За алвеоларниот тип често е потребен оперативен зафат по што следуваат лекаства. Лекот што се користи е албендазол што може да е потребен со години. Алвеоларното заболување може да резултира и со смрт.

Превенцијата се сироведува со редовна дехелментизација на кучињата

Токсоплазмоза е паразитиска болест предизвикана од протозоа *Toxoplasma gondii*. Примарен домаќин е мачката, а можат да ја имаат сите топлокрвни животни, но најзагрозен, поради сериозноста на болеста, е човекот. Животните се заразуваат со заразено месо, во контакт со измет од инфицирани мачки, или преку мајка на фетус. Човекот се заразува преку контаминирана надворешна средина, најчесто преку измет од мачки, иако во одредени случаи може да се зарази и со недоволно термички обработено месо.

Првите недели инфекцијата може да предизвика полесно заболување, слично на грип, и потоа најчесто не се покажуваат никакви симптоми кај здравите луѓе. Но, кај луѓе со ослабен имунитет или доколку се работи за бремени жени, може да предизвика сериозно заболување, во одредени случаи со летален крај.

Превенција се редовна ветеринарна заштита на мачките, како и одржување на високо ниво на хигиена при нивно чување.

РИЕКЦИИ

Q - ТРЕСКА/синоним - FEBRIS Q/

Ја предизвикува бактеријата *Coxiella burnetii* која со месеци може да опстои во волната, месото и млекото на заразеното животно и затоа лесно се шири меѓу животните, а на различни начини се шири и пренесува меѓу луѓето. Болеста е тип на пневмонија проследена со висока температура, треска и силна главоболка. Човекот има тешкотии со дишењето, а се јавува и иритирачки сува кашлица. Животни кои ја пренесуваат болеста се: овци, кози, говеда, кучиња и мачиња, глодачи.

ПРЕПОРАКИ ЗА ПРЕВЕНЦИЈА - ДА СЕ СПРЕЧИ ЗА ДА НЕ СЕ ЛЕЧИ

Било да станува збор за зоонози кои се почести или оние кои се поретки, најсигурен начин тие да се сузбијат е секако добрата превенција. Со придржување кон основните превентивни мерки може значително да се намали ризикот од можна инфекција со некои од болестите кои ги пренесуваат животните, било да станува збор за нашите домашни миленичиња или пак за други видови животни.

ДЕЛУВАЈТЕ ПРЕВЕНТИВНО!

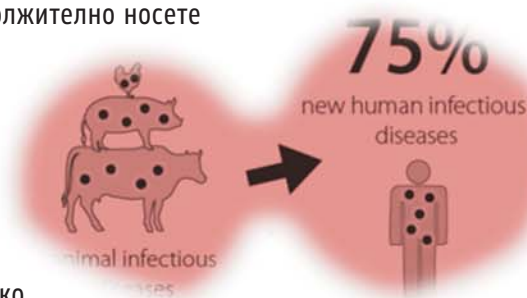
- Редовно третирајте ги против паразити вашите домашни миленичиња по препорака и совет на ветеринар.
- Мијте ги редовно рацете.
- Не ги допирајте лицето, областа околу устата и носот со валкани раце.
- Не одете боси по трева.
- Одбегнувајте места каде што има комарци и крлежи.
- Доколку се наоѓате на место каде што има многу комарци, носете светла платнена облека со долги ракави и ногавици која ќе го заштити вашето тело од убоди.

- По прошетка во природа прегледајте ја вашата облека и телото.
- Доколку забележите крлеж, тој треба веднаш да се отстрани од страна на стручно лице -лекар.
- Не пијте вода од места каде што постои индикација дека можеби е загадена со измет од животинско потекло.
- Термички третирајте ја храната.
- Одбегнувајте контакти со глодачи и нивни секрети. Доколку од својата околина мора да го отстраните угинатото животно, користете маска и гумени ракавици при што, претходно, мршата треба да ја дезинфицирате со средство за дезинфекција.
- Заштитете ја храната од глодачи со нејзино ставање на безбедно место.
- Внимателно мијте го зеленчукот и овошјето пред нивна консумација.
- Ако сте во групата на професии кои работат со животни, задолжително носете заштитна облека, ракавици, чевли, маски и слично.

ЗООНОЗИТЕ КАКО ГЛОБАЛЕН ПРОБЛЕМ

Според податоците на Светската здравствена организација (World Health Organization –WHO), околу 75% од болестите кои ги погодиле луѓето во последната деценија биле предизвикани од патогени организми од животни или производи од животинско потекло. Голем број од овие болести имаат потенцијал да се шират на различни начини и на просторни далечини со што многу лесно прераснуваат во глобален проблем.

Зоонозите имаат влијание како врз ефикасното производство на храна од животинско потекло, така и при меѓународната трговија со животни и производи од животинско потекло и затоа може да се каже дека тие имаат значајно влијание врз социоекономскиот развој.

ДЕЛУВАЊЕ НА МЕЃУНАРОДНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

Согледувајќи го значењето на зоонозите, меѓународните институции кои работат на полето поврзано со здравјето на луѓето и животните како Светската здравствена организација (World Health Organization-WHO), Организацијата за храна и земјоделство (Food and Agriculture Organization-FAO) и Светската организација за здравје на животните (The World Organisation for Animal Health-OIE), воспоставиле глобален систем за брзо предупредување за важните болести кај животните вклучително и зоонозите (Global Early Warning System for Major Animal Diseases, including Zoonoses-GLEWS). Преку овој систем за брзо предупредување се цели кон рано откривање на болестите кај животните, вклучувајќи ги и зоонозите, и брзо делување. Се тргнува од фактот дека тоа се клучните моменти за ширење на болестите на меѓународно ниво. Системот GLEWS е дизајниран со цел да овозможи подобро предвидување и спречување на заканите поврзани со болестите кај животните. Размената на информации, епидемиолошката аналитика и теренските испитувања треба да овозможат брзо и ефикасно сузбивање на овие болести.

УЛОГАТА НА АГЕНЦИЈАТА ЗА ХРАНА И ВЕТЕРИНАРСТВО-АХВ

генцијата за храна и ветеринарство во нашата земја има најзначајна улога во воспоставувањето и делувањето на корелацијата помеѓу дисциплините поврзани со здравјето на луѓето и животните. Нејзината примарна улога се состои од:

- Обезбедување на заштита на луѓето и животните од болести кај животните и зоонози, како и мерки кои треба да бидат преземени против овие болести;
- Спроведување на ветеринарни контроли поврзани со производство, ставање во промет, увоз, транзит на животни, храна, производи, нуспроизводи од животинско потекло и предмети кои можат да бидат преносители на болести кај животните и луѓето;
- Надзор, дијагностицирање, искоренување и превенција на заразни болести кај животните и зоонози и исполнување на националните и меѓународните обврски за известување;
- Спроведување на службени контроли за издавање на сертификати за здравствената состојба на животните, водење на регистри и идентификација и регистрација на животните заради здравствена заштита на животните;
- Одржување на високо ниво на здравствена заштита кај животните, продуктивност и нивна благосостојба и заштита на луѓето и животната средина од штетни агенси кои се пренесуваат преку животни, сировини, производи, нуспроизводи од животинско потекло и предмети;
- Следење и спроведување на мерки за заштита од зоонози.

Оваа брошура е изработена во соработка со
Организацијата на потрошувачите на Македонија (ОПМ)

Бесплатна линија
0800 3 22 22

III Македонска бригада, бр. 20, Скопје
Тел. 02 2457 893, 02 2457 895
www.fva.gov.mk

Организација на потрошувачите
на Македонија

Водњанска, 66, П. Фах 150, Скопје
Тел. 02 3179 592
e-mail: opm@opm.org.mk
e-mail: sovetuvanja@opm.org.mk
www.opm.org.mk